

SORSFORDÍTÁS KASTÉLYOSDOMBÓN

Családok átmeneti otthona

Szöveg: **Salamin** Krisztina

Kastélyosdombó Dél-Dunántúlon, Somogy megye délkeleti peremén, a magyar–horvát határ közelében található kétszázötven lelkes falu. A Dráva festőien szép völgyében, Barcstól keletre fekszik. Egykor szeszyár, gőzmalom, jéggyár működött a településen, ma már egyik sem létezik. A valamikori falusi utcakép legszebb darabjait a Szentendrei Szabadtéri Múzeum őrzi. A településen 2006 óta nem üzemel a vasútállomás, a legközelebbi megálló a 6 km-re fekvő Darányban található. A megye 245 településének közel 50%-a ötszáz lakos alatti törpe- és aprófalú.

A térség leszakadásának mérséklésére tett kísérletek az elmúlt időszakban nem hoztak érdemi eredményt. A problémával különösen érintett Barcsi, Csurgói, Tabi Kistérségekre ma is jellemző a magas munkanélküliség, az alacsony foglalkoztatottság, az elvándorlás. Somogy megye napjainkban is kifejezetten mezőgazdaság-orientált, a vidéki felnőtt lakosság több mint 80%-a valamilyen módon kötődik a földműveléshez.

A Szentendrei Szabadtéri Múzeum őrzi a település korabeli utcaképeit és értékes lakóépületeinek anyagát, például a Fő utca tornácos házát

Dombó kastélyának régi épületét az Ivankovics család építtette, majd az Erdődy grófok az ország egyik leghíresebb lótenyésztését hozták létre a községben, és ennek köszönhetően bővítették az épületet. A Dráva kastélyban 2010-ig szociális otthon működött, ahol szellemi fogyatékosokat gondoztak, és sérült fiatalok rehabilitációját végezték. 2013-ig az épület üresen állt. A tulajdonos megyei önkormányzat kereste a lehetőséget a kastély hasznosítására, végül partnerként rátalált a Magyar Ökumenikus Segélyszervezetre. A segélyszervezet 2010 óta működteti a településen a Szenvedélybetegek Nap-pali Ellátóját. A kastélyt lakhatatlan állapotban kapták meg, több nyílászárója hiányzott, a meglévők pedig használhatatlanok voltak. Az épület több helyen beázott. Egy dán cég adományá-

nak köszönhetően lakhatóvá tették az építményt, ami ma családok átmeneti otthonaként működik. Az itt folyó speciális programot a családok átmeneti otthonát, a szenvedélybetegeket segítő intézményt és egyéb egységeket is magába foglaló központ vezetője, Pintér Buruzs Anikó mutatta be a Kós Károly Egyesülés barcsi utazó konferenciáján, aki nagyon büszke a szépen felújított épületre. A kastély és az egész együttes felújításának, bővítésének tervezését és művezetését Evva Zsolt építész végzi, aki a szervezet más helyszíneinek a kialakításában is közreműködik.

Ez a negyven főt befogadni képes otthon az anyagi okok vagy párkapcsolati erőszak miatt lakhatásukat veszített családoknak nyújt menedéket. Az intézmény az ország egész terü-

▲ Kastélyosdombó régi képeslapokon

Some time ago, a transitional family housing project was set up in the Dráva Castle of Kastélyosdombó. The institution is open to child-rearing parents from all over the country. As it operates under a reintegration scheme combined with a social farming initiative, it is able to offer basic agricultural knowledge to families in need in the context of a one-year program under the tutelage of social workers and agronomists. With help from specialists, the program is aimed at developing skills and competences required for regular work, the goal being to enable families to achieve true self-sufficient living by establishing their own rural household. The institution targets families afflicted by severe social issues, such as constantly moving house or being dependent on government aid and other subsidies, and offers them a feasible option for starting life anew.

téről fogadja a kiskorú gyermekeket nevelő szülőket. Különlegessége, hogy egy szociális gazdasággal kombinált reintegrációs program szerint működik. Lényege, hogy a rászoruló családok szociális szakemberek és mezőgazdasági mentorok vezetése mellett egy egyéves program keretében megtanulják a háztáji gazdálkodás alapjait. Megalapozott elméleti és gyakorlati tudást szereznek növénytermesztési és állattartási ismeretekből, kézműves feldolgozási eljárásokról. A program során a rendszeres munkavégzéshez szükséges készségek és kompetenciák szakemberek támogatásával fejlődnek. A cél, hogy a családok – alkalmassá válva az önálló életvitelre – kiköltözve saját háztáji gazdaságukat tudják vezetni, amely biztosítja önellátásukat. Ez az intézmény tehát valódi esélyt kínál az önálló újrakezdesre a folyton vándorló, segélyből és egyéb támogatásokból élő, súlyos problémákkal küzdő családok számára. A programba önkéntes alapon lehet jelentkezni egy motivációs levéllel, amit kiegészít a családsegítő szolgálat ajánlása. Mindezt természetesen egy személyes találkozó és beszélgetés egészíti ki. A legnagyobb problémát a felvétel elbírálásakor az alkoholbetegség és az együttműködési képtelenség szokta jelenteni.

Mintagazdaság és közfoglalkoztatás

A program alappillére a mintagazdaság. Itt egyrészt lehetőséget teremtenek arra, hogy az átmeneti otthonban lakók megtanulhassák és kipróbálhassák a mezőgazdaság és állattenyésztés alapjait. Másrészt az a cél, hogy a közfoglalkoztatás keretében olyan érték- és munkahelyteremtés valósulhasson meg, melyből a településen élők is profitálhatnak. Ez az intézmény ugyanis a környék legnagyobb munkáltatója, több mint ötven dolgozóval. Jelenleg a mintagazdaságban fóliasátrokban zöldséget termesztnek, nyulakat és szárnyasokat tartanak. Van továbbá kecsketartó állattelep, és a hozzá tartozó, kilenc embert foglalkoztató sajtüzem. A terület része egy kis kápolna is, melynek kertje szintén fontos színhelye a különböző gyógynövények termesztésének, gyűjtésének. E növények aprítására és szárítására a jövőben szeretnének kisüzemet létrehozni. Az intézményben tíz lakószoba van, konyha, étkező, mosószoba, szociális helyiségek állnak rendelkezésre. Az otthon első emeletén a munkatársak irodája, a beszélgetőszoba, és az intézményvezető irodája kapott helyet.

Az intézmény mellett oktatóközpont működik, melyben a modellprogramhoz szükséges képzések megszervezésére, valamint a gyermekfejlesztő programok lebonyolítására van lehetőség. Mindezek mellett egy négynapraforgós besorolású, jól felszerelt vendégház is kialakításra került.

A bekerülő családok általában nagyon rossz körülmények közül – víz, áram, fűtés nélküli otthonokból – jönnek ide, olykor uzsorások elöl menekülve. Jellemző az egyszülős családmódel: zömmel egyedülálló anyák érkeznek, öt-hét gyerekkel. Ha az apák is jelen vannak, jellemzően ők inkább csak al-

kalmi munkákat végeznek, a megélhetést elsősorban a gyerekek után járó szociális juttatások és egyéb támogatások (pl. ingyenebéd) biztosítják. A bekerülést követően, első lépésben szociális felmérés készül, melynek során feltérképezik a család „életfelfogását”: az értékrendet, a gyerekekhez fűződő viszonyt, azt az állapotot, amelyben működik, vagy éppen nem működik a család. Ennek alapján a mentor a családdal közösen fejlesztési tervet készít, amely meghatározza a család mindennapi életritmusát. Ebben a rendszerességnek nagy szerepe van. Megismerhetik a munka örömeit, és az általa elért anyagi kiszámíthatóságot. A mintagazdaságban dolgozva megtanulhatják és kipróbálhatják a mezőgazdaság és az egyszerű állattenyésztés gyakorlati és legszükségesebb elméleti alapjait: gondozni, etetni, feldolgozni, tárolni. A folyamat felér egy munkaerő-piaci tréninggel: a résztvevőknek időre kell megérkezniük, másokkal együttműködve kell dolgozniuk, kötött munkaidőt tartva. Mindezért fizetség jár, mégpedig olyan bér, amivel hosszú távon lehet tervezni. Alapvető elvárás továbbá, hogy a közösség tagjaiként közösségi munkát is végezzenek. Ha valaki jól teljesíti a rábízott felada-

tot, lehetősége van feljebb lépni. Ez a szükséges ismeretek elsajátítását követően az intézmény által létrehozott közmunkaprogramba történő bekapcsolódást jelenti. Mindemelllett az átmeneti otthonban élők saját parcellákat is kapnak, ahol kamatoztathatják megszerzett elméleti és gyakorlati tudásukat. Ráadásul ez egymás ösztönzésére is nagyon jó módszer. Ehhez ösztönzőként kapcsolódik a dán mintán alapuló ún. Tallér program.

A Tallér program

A tallérrendszer célja, hogy az ellátást igénybe vevő átérezze felelősségét saját problémájának megoldásában, ugyanakkor érezze azt is, ha ő „hasznos tevékenységet” végez, és annak akár azonnali eredményei is lehetnek. A program további célja, hogy kialakítsa a motivációt azokban a helyzetekben, ahol erre szükség van, illetve, hogy világgossá tegye: nem jár minden szolgáltatás automatikusan, ezek eléréséhez „saját erőre” is szükség van. Hasznos tevékenységnek nevezünk minden olyan aktivitást, mely az adott személy vagy családja, illetve a társadalom számára értékesnek minősül. Ezen tevékenység alatt érthetjük azt, amikor az ellátást igénybe vevő saját

fejlesztése céljából tanácsadásokon, programokon vesz részt, amikor olyan irányú tudást szerez, amely hozzájárul a családi szerkezet megerősítéséhez, a családi működés stabilabbá tételéhez. Ezáltal valamilyen készsége fejlődik, önfenntartása erősödik, aktív szereplőjévé válik a munkaerőpiacnak. Fontos továbbá, amikor a társadalom számára végez hasznos, értékteremtő tevékenységet (faültetés, kertgondozás, közösségi terek alakítása stb.).

Gyermekfejlesztés

A kastélyosdombói modellprogramnak hangsúlyos eleme a gyermekfejlesztés. Ebben az otthonban ugyanis a szülő(k) és a gyermekek családként együtt maradnak. A fejlesztőfoglalkozások célja, hogy a gyerekek a nehéz életkörülmények, rossz szocializációs minták, bántalmazások miatt bekövetkezett hátrányok, tanulási és magatartási problémák leküzdésében segítséget kapjanak. Elmondható, hogy nagyon sok halmozottan nehéz sorsú gyerek kapcsolódott be a fejlesztőfoglalkozásokba. A programba bevont gyermekek nagy része tanulási nehézségekkel küzd, nem járt rendszeresen iskolába, vagy hiányos képességei, illetve a rossz élet- és családi körülmények miatt

nem tudott eredményesen teljesíteni. A gyermekfejlesztési programok lehetővé tették, hogy a gyermekek az iskola, óvoda után programokban vegyenek részt, és hátrányaikat csökkentsék. A foglalkozások magukba foglalják a szabadidős tevékenységeket, ahol a gyerekeknek lehetőségük nyílik gyermekként játszani. A gyerekek délutánonként személyre szabott, egyéni korrepetáláson és fejlesztésen vehetnek részt a Tallér program részeként. Vannak kreatív, szabadidős foglalkozások is: az intézménynek saját játékaik, kalandparkja van, ahová környékbeli gyerekcsoportokat is fogadnak díjmentesen. Mindezt a segélyszervezet pályázati forrásból fedezi, amely lehetőségeket a fővárosi központ maximálisan igyekszik kihasználni. A segélyszervezet munkája ugyan eléggé szerteágazó – hajléktalanok, szenvedélybetegek ellátása –, a legfontosabb feladat mégis a családok és a gyerekek segítése.

Sorsfordító házak

A sorsfordító házak kialakításának célja, hogy megszakítsa a családok intézményről intézményre vándorlását, és hosszú távon biztosítsa egy-egy család lakhatását. Ezeket a házakat a segélyszervezet vásárolja meg. A családok a lakások használatáért minimális térítési díjat és rezsit fizetnek. Ezeket az ún. félutas házakat Kastélyosdombón, illetve a környező településeken vásárolják meg. Fontos annak a szempontnak a mérlegelése, hogy egy-egy településen hány ilyen sorsfordító ház alakítható ki. Figyelembe kell venni a település befogadóképességét, készségét is. Nem volna szerencsés, ha egy településen túl sok sorsfordító ház működne, hiszen az a cél, hogy az e házakban lakók teljes mértékben beilleszkedjenek és bekapcsolódjanak a település mindennapjaiba. Az sem kívánatos, hogy a sorsfordító házak lakói egymással építsenek ki szorosabb kapcsolatot, és elkülönülten alakítsák ki életüket. A házak vásárlásakor szoros egyeztetésre kerül sor az adott települések önkormányzataival és intézményeivel. Ez segíti a család és a település felkészítését a beilleszkedési folyamatra. Olyan házakat vásárolnak meg, amelyek kisebb felújítás után alkalmasak arra, hogy gyerekekkel be lehessen költözni. Az is szempont, hogy nagy portával rendelkezzenek, s így kisebb háztáji gazdálkodás is beindítható legyen. Ez különösen fontos, hiszen a családnak vállalnia kell, hogy állatokat tart, és műveli a házhoz tartozó kertet. Követelmény ez egyrészt az önellátás érdekében, másrészt pedig fontos, hogy – akár östermelökként is – be tudjanak kapcsolódni az intézményhálózat által alapított szociális szövetkezet vérkeringésébe. A legfőbb cél az, hogy az egyéni krízishelyzet enyhítésén túl a családokat fel lehessen készíteni az önálló életvitelre, amelynek eredményeként véglegesen elhagyhatják a szociális ellátórendszert, és önálló életet kezdenek.

A modellprogram szakmai teamje folyamatosan értékeli, figyelemmel kíséri

a családok részvételét a mintagazdaságban, valamint a családok átmeneti otthonában. Különösen fontos, hogy a családok hónapról hónapra tisztában legyenek azzal, hogyan is teljesítenek: van-e esélyük arra, hogy beköltözhesenek egy ilyen portára. Azt is látniuk kell, mi az, amiben esetleg fejlődniük, változtatniuk kell ahhoz, hogy esélyük legyen erre. Az intézményből való kiköltözésnek ugyanis megvannak a maga nehézségei. Sokszor kísért a múlt, a tanultaknak ellentmondó ad hoc döntések vagy uzsorások, rosszakarók képében. Egy újabb adósságból pedig lehetetlen szabadulni. Éppen ezért a mentorálás, utógondozás kiemelt jelentőségű, az ebben való együttműködés pedig elengedhetetlen. Ellenkező esetben el kell hagyni a sorsfordító házat –, sajnos akad erre is példa. Vannak visszaeső „rendszerhasználók”, akik elégségesnek tartják – sőt, olykor maximálisan ki is használják – a kívülről érkező segítséget, támogatást.

A szociális munkás és pszichológus szakemberhiány ellenére Kastélyosdombón lelkes, fiatal szakemberek dolgoznak, akiket nem tántorít el az sem, hogy ez bizony nem egy sikerorientált ágazat. A nehéz sorsú emberek számára az itt eltöltött idő alatt szerzett tudás, a tapasztalatok szerint, nagyban segíti az elhelyezkedést. Ugyanakkor problémát jelent a munka megtartása – a mentorálás ellenére is. A szakemberek nehéz sorsokkal szembesülnek, melyek sokszor generációkon keresztül ismétlik önmagukat. Sikertörténetként értékelhető azonban az a tény, hogy a sorsfordító házak zömében jelenleg stabil családok élnek. Reménykeltő, hogy az intézményben felnövekvő gyermekekben az itt eltöltött évek alatt valószínűleg kitörölhetetlenül elraktározódik mindaz, amit itt tapasztaltak: hogy a szülő reggel felkel, elmegy dolgozni, kötelessége van, munkaideje van, a munkájáért fizetést kap. Látnak egy mintát, a jövőnek egy lehetséges változatát. Ha már egy családban sikerül, megérte...